

УДК 159.98(075.8)

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i43.449>

Хатнюк Юрій Анатолійович,

кандидат юридичних наук, доцент,

тимчасовий виконувач обов'язків завідувача кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0001-8491-9038

Гурковська Катерина Андріївна,

викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0001-5026-626X

ЗМІСТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми. Зміни в сучасному українському суспільстві, його політичній та економічній сферах закономірно впливають на процес становлення і формування нових відносин між державою, її інститутами та громадянським суспільством. Систематична взаємодія влади і суспільства є важливою умовою політичної стабільності та розвитку кожної держави, зокрема й України, адже проблеми її розвитку не можна вирішити без підтримки суспільства. І тільки спільними зусиллями вдасться досягти успіху, зокрема і в діяльності органів Національної поліції України.

Успіх демократичних змін в Україні неможливий без якісного правового регулювання і практичного функціонування інституту участі населення в правоохоронній діяльності як важливого інструменту, здатного реально й ефективно впливати на рівень правопорушень та стан забезпечення публічного порядку в Україні. Рішучі заходи, спрямовані на боротьбу зі злочинністю, попередження правопорушень, не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки зусилля правоохоронних структур, зокрема поліції, не отримають підтримки з боку громадськості.

Стан дослідження теми. Концептуальні основи адміністративно-правових засад взаємодії Національної поліції України і населення були та залишаються об'єктом дослідження багатьох учених, серед них: В. Аброськін, О. Балинська, О. Бандурка, А. Берлач, Є. Бородін, І. Бубнова,

В. Гончаренко, Л. Гуменюк, М. Гуцман, Г. Дворецька, С. Денисюк, М. Єропкін, О. Ковальова, О. Мартинов, С. Медведенко, В. Московець, О. Музичук, О. Новак, О. Проневич, Р. Сибірня, С. Стеценко, В. Томіна, В. Федоренко.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та практики його реалізації, сучасних наукових поглядів, історичного і зарубіжного досвіду досліджувати наявні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії Національної поліції України і населення, а також запропонувати шляхи вдосконалення правових та організаційних основ цієї взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Що об'єднує людей, окремих індивідів у суспільство? Єдність інтересів, наявність спільних цілей, і при цьому кожна людина в межах досягнення такої загальної мети реалізує власні інтереси самостійно або за допомогою членів суспільства або самого суспільства. Одним із чинників життєздатності суспільства є взаємодія його представників. Суспільство є особливою соціальною системою, яка складається з осіб (індивідів), їх соціально значущих дій, а також відносин і взаємодії, що виникають між ними. Саме наявність соціальних дій осіб, взаємодії між ними забезпечує функціонування суспільства [1, с. 22].

До структури соціальної взаємодії належать: суб'єкти, їх взаємні дії, правила, за якими відбу-

вається взаємодія, і мета, для досягнення якої суб'єкти взаємодіють.

Невід'ємним складником соціальної взаємодії є комунікація – процес обміну інформацією між двома або більше суб'єктами (особами або групами осіб) за допомогою використання вербальних і невербальних засобів для передачі та здобуття інформації. Комунікація може відбуватися в усній, письмовій формі або з використанням невербальних засобів (жестів, знаків).

Процес комунікації вимагає: а) наявності двох сторін, а саме: відправника, який виробляє, формує і передає інформацію, та одержувача, який приймає адресовану йому інформацію; б) інформацію або повідомлення, що необхідно передати; в) канал комунікації – спосіб і засоби, якими буде передана інформація; г) зворотний зв'язок – можливість отримання реакції на адресовану одержану інформацію.

Отже, комунікація виступає інформаційним зв'язком між суб'єктами взаємодії. Таким чином, комунікація є ключовим елементом, без якого взаємодія неможлива, адже без обміну інформацією в будь-якому вигляді суб'єкти не зможуть взаємодіяти.

Термін «взаємодія» часто використовується у законодавстві, але, незважаючи на це, він не містить чіткого визначення взаємодії або взаємодії в правоохоронній сфері чи діяльності. Так, відповідно до положень Порядку дій посадових осіб органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України щодо встановлення режиму в пунктах пропуску через державний кордон, здійснення контролю за його дотриманням, а також організації і забезпечення взаємодії та координації контрольних органів і служб, що здійснюють різні види контролю або беруть участь в забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон, «взаємодія – це спосіб забезпечення прикордонного контролю, який полягає у спільній діяльності контрольних органів і служб, спрямованій на здійснення пропуску через державний кордон...» [2]. Своєю чергою в Положеннях, затверджених Наказами МВС від 2 лютого 2016 р. № 74 [3] та від 20 липня 2016 р. № 692 [4], міститься таке визначення взаємодії – це «погоджені за метою, завданнями, місцем, часом і способом виконання завдань дії підрозділів для досягнення мети».

Досліджуючи питання взаємодії національної поліції і населення, слід зазначити, що законодавцем та вченими використовуються такі терміни, як «населення», «громадськість», «територіальна

група», «громадяни», для позначення груп або окремих членів суспільства, інколи в літературі вони вживаються як синоніми.

Як відзначила Р. Сибірна, взаємодія поліції з населенням заснована на законі, співпраці, яка має спільну мету – підтримання належного стану громадського порядку насамперед на вулицях і в інших громадських місцях, зниження рівня вуличної злочинності, залучення до спільних заходів дедалі більшої кількості населення, збільшення кількості громадських формувань з охорони громадського порядку, підвищення ефективності їхньої роботи [5, с. 41].

Поліція може досягти значних успіхів у сфері протидії правопорушенням лише в тому випадку, коли буде побудовано атмосферу взаємоповаги і співпраці між нею та населенням. Згідно з Законом України «Про Національну поліцію» поліція здійснює свою діяльність в тісній співпраці і взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на принципах партнерства, зважаючи на специфіку регіону і проблеми територіальних громад [6].

Ідею партнерства поліції та населення О. Проневич визначає як «усвідомлення поліцією необхідності врахування думки і побажань громадськості під час визначення та оцінки своєї роботи; співпрацю з населенням із метою виявлення і вирішення місцевих проблем, яка має бути орієнтована на превенцію правопорушень» [7, с. 601]. Населення повинне сприйматися як партнер поліції і повноправний учасник діяльності з удосконалення та поліпшення роботи поліції [8, с. 9].

Як справедливо відзначила Л. Гуменюк, «основною передумовою партнерства між поліцією і суспільством є наполеглива необхідність підвищення рівня залученості суспільства до процесу гарантування безпеки і громадського порядку...» [9, с. 21].

Отже, саме залученість суспільства до забезпечення й охорони правопорядку, становлення і розвиток партнерства Національної поліції України з населенням сприятиме:

- підвищенню рівня довіри суспільства до правоохоронних органів;
- активізації діяльності суспільних формувань;
- зміцненню правопорядку;
- регулюванню соціальних конфліктів;
- поліпшенню безпеки життя громадян;
- подоланню кризових явищ.

Проведене дослідження та аналіз нормативно-правових джерел, якими врегульована взаємодія

органів і підрозділів національної поліції з громадською, вивчення та розгляд особливостей залучення населення до взаємодії з поліцією дає можливість виокремити основні напрями, за якими відбувається ця взаємодія, зокрема:

1) здійснюються відповідно до стратегії поліцейської діяльності, орієнтованої на суспільство:

- проведення роз'яснювальної роботи для формування в населення правової культури, профілактики правопорушень, підвищення правосвідомості громадян;

- залучення населення до профілактики правопорушень, охорони публічного порядку і протидії злочинності (отримання інформації);

- проведення зустрічей із громадянами, суспільством, громадськими організаціями, керівниками органів місцевого самоврядування;

- співпраця з органами місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ, організацій;

- визначення загальних пріоритетних напрямів роботи з урахуванням думок і потреб суспільства;

- інформування населення про криміногенну ситуацію і заходи з охорони публічного порядку;

- розробка планів спільних заходів із населенням, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування;

- організація навчальних семінарів для представників громади, які беруть активну участь в правоохоронній діяльності;

- спільні проєкти («Поліцейський офіцер громади», «Школа і поліція» тощо);

2) напрями загального профілю:

- робота зі зверненнями громадян та їх особистий прийом;

- надання правової допомоги;

- просвітницька робота з дітьми, підлітками і молоддю з формування правосвідомості;

- співпраця з населенням у межах проведення оперативно-розшукової діяльності;

- співпраця з громадськими об'єднаннями правоохоронної спрямованості;

- співпраця з розшуку зниклих, викрадених або взятих у полон осіб;

- заохочення представників громадськості за вагомі досягнення у правоохоронній діяльності;

- надання допомоги особам, які опинилися у скрутному становищі;

- здійснення громадського контролю у сфері правоохоронної діяльності;

- організація та функціонування прямої «гарячої лінії» для населення;

- нормативно-правове закріплення основних принципів взаємодії (нормативно-законодавчий аспект);

- співпраця під час провадження у справах про адміністративні правопорушення або під час кримінального провадження в якості свідків, понятих, перекладачів, фахівців, експертів.

Перелік усіх форм взаємодії національної поліції і населення визначити досить складно, це пов'язано зі змінами в політичному стані держави, законодавстві України, з економічною нестабільністю, розвитком наукового прогресу тощо. О. Музичук запропонував вдале угруповання форм взаємодії поліції та населення:

- а) загальна організація і здійснення заходів із профілактики правопорушень та охорони публічного порядку;

- б) узгодження самостійних дій громадськості з боротьби з правопорушеннями та охорони публічного порядку;

- в) обмін оперативною інформацією;

- г) здійснення громадськими формуваннями правоохоронної спрямованості заходів за ініціативою органів Національної поліції України;

- г) допомога працівникам поліції в проведенні заходів щодо боротьби з правопорушеннями й охорони публічного порядку;

- д) безпосередня спільна діяльність громадських формувань правоохоронної спрямованості та поліцейських;

- е) організація правового та спеціального навчання громадян, які бажають виконувати правоохоронні завдання [10].

Робота поліцейського – це постійне спілкування з усіма членами громади [11, с. 117]. Тобто на практиці потрібно працювати разом із населенням для пошуку способів вирішення місцевих проблем, зокрема створення консультативних груп громадян. Це проведення частих зустрічей із представниками об'єднаної територіальної громади, на яких обговорюються певні проблеми, що стосуються забезпечення публічного порядку на території проживання. Такі зустрічі є корисними для суспільства загалом, незалежно від етнічної приналежності та політичних поглядів.

Для взаємодії з суспільством дільничні офіцери поліції можуть використовувати консультативні групи громадян. Так, завдяки регулярному проведенню зустрічей представників певних адміністративних територій і місцевих органів поліції обговорюються та вирішуються загальні питання і проблеми, а також підшуковуються локальні рішення для врегулювання місцевих

проблем. Такий захід є корисним для населення загалом, незалежно від його політичних поглядів або етнічної приналежності. До переваг використання консультативних груп громадян відносяться: поліпшення відносин між громадянами і представниками поліції завдяки співпраці; підвищення ефективності комунікації й обміну інформацією; підвищення загальної якості життя населення.

Доцільно було б запровадити діяльність громадських помічників (позаштатних працівників), які б співпрацювали з поліцейськими на постійній основі. Такі громадські помічники повинні закріплюватися за певним підрозділом або конкретним працівником національної поліції, вони змогли б надавати більш вагомому допомогі, зокрема, завдяки постійній співпраці, систематизації інформації, одержаних знань та досвіду. Слід врахувати, що до позаштатних працівників необхідно залучати колишніх співробітників поліції чи інших правоохоронних органів, адже вони не тільки будуть мати потрібний досвід, а й можуть ним поділитися з молодими поліцейськими.

Також моментом, що вимагає як нормативного, так і організаційного врегулювання,

є закріплення та реалізація можливостей територіальних громад, органів місцевого самоврядування надавати матеріальну допомогу місцевим дільничним офіцерам поліції, підрозділам Національної поліції України безпосередньо, адже зараз така можливість відсутня. Ремонт, обслуговування авто, забезпечення його паливом, виділення необхідної оргтехніки, заохочення співробітників поліції, їх преміювання – це ті питання, що вимагають врегулювання. Самі місцеві жителі, громади відзначають наявність такої проблеми, коли вони хочуть, але не в змозі надати матеріальну допомогу місцевим поліцейським.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, пропонуємо визначити взаємодію поліції і населення як соціально обумовлену, спільно погоджену діяльність, виражену в тісній співпраці між суб'єктами взаємодії із застосуванням певних форм і методів для досягнення єдиної мети. Активна участь громадян у правоохоронній діяльності ґрунтується насамперед на розвиненій правосвідомості та відповідальності перед суспільством і державою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Медведенко С. Поняття та структура соціальної взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 50. Т. 3. С. 21–25.
2. Про затвердження Порядку дій посадових осіб органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України щодо установа режиму в пунктах пропуску через державний кордон, здійснення контролю за його дотриманням, а також організації і забезпечення взаємодії та координації контрольних органів і служб, що здійснюють різні види контролю або беруть участь у забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон : Наказ Адміністрації Держкордонслужби від 29 серпня 2011 р. № 627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1117-11>.
3. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України : Наказ МВС України від 2 лютого 2016 р. № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-16>.
4. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони органів державної влади військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України : Наказ МВС України від 20 липня 2016 р. № 692. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-16>.
5. Сибірна Р., Гап'як С. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення безпеки та громадського порядку. *Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі* : матеріали «круглого столу», м. Львів, 23 листопада 2017 р. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 40–43.
6. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
7. Проневич О. Німецька та польська моделі партнерської взаємодії поліції і населення на локальному рівні. *Форум права*. Харків. 2011. № 4. С. 600–606.
8. Балинська О. Нормативна основа співпраці поліцейського та громадян в Україні. *Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі* : матеріали «круглого столу», 23 листопада 2017 р. / упорядники: З. Кісіль, Л. Гуменюк. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 7–12.
9. Гуменюк Л. Поліція і населення: психологічний складник ефективності співпраці. *Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі* : матеріали «круглого столу», м. Львів, 23 листопада 2017 р. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 19–22.
10. Музичук О. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1798>.
11. Бубнова І. Співпраця поліції та населення України: питання сучасності. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали V міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., м. Одеса, 23 жовтня 2019 р. Одеса : ОДУВС, 2019. С. 117–118.

Хатнюк Юрій Анатолійович, Гурковська Катерина Андріївна
ЗМІСТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ І НАСЕЛЕННЯ

У статті систематизовано сучасні наукові погляди на загальноправові засади взаємодії Національної поліції України і населення, зокрема зазначено, що ефективність організації та забезпечення охорони публічного порядку і безпеки неможливі без допомоги й участі в цій справі громадськості. Важливі заходи, спрямовані на запобігання правопорушенням, не призведуть до суттєвого покращення ситуації доти, доки діяльність підрозділів національної поліції не отримає широку підтримку від населення.

У дослідженні визначено взаємодію поліції з населенням як соціально обумовлену, спільно погоджену діяльність, виражену в тісній співпраці між суб'єктами взаємодії із застосуванням певних форм і методів для досягнення єдиної мети. Така співпраця заснована на законі, має спільну мету – підтримання належного стану публічного порядку, зниження рівня злочинності, залучення до спільних заходів дедалі більшої кількості громадськості та підвищення ефективності роботи поліцейських підрозділів. Зазначено, що повага у відносинах взаємодії і партнерства є умовою ефективної співпраці, а поліція в особі окремих працівників має її заслужити серед громадськості добросовісною працею, гідними вчинками, поведінкою; крім того, у професійній діяльності, а також поза нею кожен поліцейський зобов'язаний з повагою ставитися до будь-якої особи, незалежно від ситуації та інших чинників.

Проаналізовано й узагальнено основні форми взаємодії національної поліції та населення, серед яких: спільна розробка заходів, планування діяльності з протидії правопорушень; спільна організація і здійснення заходів із охорони публічного порядку та безпеки і запобігання правопорушенням; взаємний обмін оперативною інформацією й якісне реагування на отриману інформацію; допомога населенню поліцейськими у здійсненні заходів із охорони публічного порядку і безпеки та боротьби з правопорушеннями; здійснення населенням правоохоронних заходів за ініціативою національної поліції; спільна діяльність громадських формувань з охорони публічного порядку і поліцейських; організація правової та спеціальної підготовки громадян, які мають бажання виконувати завдання з охорони публічного порядку і безпеки та боротьби з правопорушеннями; індивідуальні форми залучення громадськості (зокрема, співпраця під час провадження у справах про адміністративні правопорушення або під час кримінального провадження як понятих, свідків, перекладачів, фахівців, експертів); діяльність громадських помічників поліції (наприклад, волонтерів поліції чи позаштатних працівників) тощо.

Ключові слова: взаємодія, поліція, населення, партнерство, комунікація.

Khatniuk Yurii, Hurkovska Kateryna

CONTENT AND PROSPECTS OF INTERACTION BETWEEN THE POLICE AND THE POPULATION

The article systematizes modern scientific views on the general legal basis of interaction between the National Police of Ukraine and the population, in particular, considers that the effectiveness of organization and protection of public order and security is impossible without the help and participation of the public. Important crime prevention measures will not significantly improve the situation until the activities of the National Police receive widespread public support.

This study identifies the interaction of the police with the population as a socially determined, jointly agreed activity, expressed in close cooperation between the subjects of interaction using certain forms and methods to achieve a common goal. Such cooperation is based on the law and has a common goal – to maintain the proper state of public order, reduce crime, involve a growing number of the public in joint activities and increase the efficiency of police units. It is noted that respect in the relationship of interaction and partnership is a condition for effective cooperation, and the police in the person of individual employees should deserve it among the public for conscientious work, decent deeds, behavior, in addition to professional activities, as well as outside it. to treat any person with respect, regardless of the situation and other factors.

The main forms of interaction between the National Police and the population are analyzed and generalized, including: joint development of measures, planning of activities to combat offenses; joint organization and implementation of measures for the protection of public order and security and crime prevention; mutual exchange of operational information and high-quality response to the received information; assistance to the population by the police in the implementation of measures to protect public order and security and the fight against crime; implementation of law enforcement measures by the population at the initiative of the National Police; joint activities of public formations for the protection of public order and the police; organization of legal and special training of citizens who wish to perform tasks on protection of public order and safety and fight against offenses; individual forms of public involvement, in particular: cooperation during proceedings in cases of administrative offenses or criminal proceedings as witnesses, translators, specialists, experts; activities of public police assistants (for example, police volunteers or freelancers), etc.

Key words: interaction, police, population, partnership, communication.